

Список використаної літератури

1. Торчинська Т. Спонування молодших школярів до пізнавальної активності на уроках рідної мови. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2010. Випуск 33. С. 121-128.
2. Коченгіна М.В. Готуємось до уроків розвитку зв'язного мовлення. 4 клас. Харків.: Веста: Вид-во "Ранок", 2008. 160 с.
3. Пономарьова К.І. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови. *Початкова школа*. 2010. № 12. С. 49–52.
4. Мандрик Н.В. До проблеми сучасного уроку української мови. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 8. С. 139–142.
5. Котик Т.М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності "Початкова освіта". Івано-Франківськ, 2013.

М. О.Макаревич,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Специфіка роботи над переказом на уроках української мови в початковій школі

Постановка проблеми у загальному вигляді та її актуальність. З кожним роком у швидкому темпі відбувається розвиток інноваційних та телекомунікаційних технологій, який, звичайно, не оминає й освіту. Споконвіку традиційною системою передавання знань вважалася від учителя до учня. Так є і сьогодні, проте, зараз все ж існує вагома потреба у формуванні компетентностей щодо самостійного добору потрібної інформації учнів вже в початкових класах. Основної метою навчальної діяльності є не стільки передати учневі певну кількість знань, а насамперед сформувані певні компетентності, не виключаючи інформаційну, адже саме вона включає вміння самостійно шукати, відбирати, опрацьовувати, і головне, комунікувати. Важливим засобом формування мовленнєвої компетентності учнів є перекази, які збагачують словниковий запас учня, розвивають зв'язне мовлення та формують вміння висловити думку.

Короткий аналіз опрацьованих та використаних досліджень. Аналіз праць сучасних учених-методистів підтвердив, що проблема методики навчання переказу є актуальною. Зокрема, досліджували означену проблему та у своїх науково-методичних працях О. Біляєв, Т. Донченко, О. Караман,

С. Караман, В.Мельничайко, М. Плющ, М. Стельмахович, М. Пентилюк, Л. Мацько, М.Вашуленко, Л. Скуратівський, Г. Шелехова, В. Ужченко, вони звертали увагу на важливість дотримання правильної послідовності роботи над переказом.

Мета статті - аналіз проблеми роботи над різними видами переказів у сучасній в початковій школі як засобу набуття предметних компетентностей.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Здійснивши огляд та аналіз наукової літератури, ми бачимо, що досліджуване поняття становить неабиякий науково-методичний інтерес для сучасної методичної науки.

У методиці зв'язного мовлення пропонуються такі види переказу :

- близький до тексту (детальний) – передбачає послідовне відтворення змісту тексту, збереження усіх деталей тексту;
- стислий – послідовне, зв'язне, але без подробиць відтворення тексту-зразка з уживанням власних мовленнєвих засобів;
- вибіркового – це детальне відтворення лише окремого епізоду, певного фрагменту, вузької теми тексту;
- творчий (1. переказ із зміною особи розповідача; 2. переказ із творчим доповненням тексту) – послідовне, зв'язне відтворення тексту-зразка з доповненням або перебудовою його змісту.

Уміння переказувати прочитане для молодшого школяра вкрай важливе. Адже саме ця форма навчання розвиває в дитині мовлення, вміння стежити за послідовністю та логікою викладу, допомагає правильно добирати слова, фрази, будувати речення, є засобом збагачення пам'яті, розвитку мислення учнів.

На уроках української мови вчитель переважно самостійно обирає методи роботи над переказом.

Партнерська методика вчителя та учнів включає таку послідовність етапів роботи над докладним переказом: а) вступна бесіда; б) читання тексту; в) складання та записування плану; г) мовний аналіз тексту; г) усне переказування окремими учнями тексту; д) повторне читання тексту; е) підготовка чорнового варіанту переказу; е) редагування переказу і переписування його начисто; ж) підсумки уроку; з) перевірка й аналіз робіт.

Саме така послідовність вказує на те, що докладний переказ спонукає школярів самостійно мислити, запам'ятовувати почуте, уявляти фрагменти, образи. Робота над текстом переказу може мати як самостійний так і підготовчий характер.

Докладний переказ є одним з найскладніших видів роботи з розвитку зв'язного мовлення. Результативність його залежить перш за все від правильно побудованої методики опрацювання тексту. Також не менш важливу роль відіграють правильність добору текстів для переказів. Основні критерії добору тексту для переказу – його цікавість, зрозумілість для учнів, наявність сюжетної лінії, певного виховного потенціалу.

Щодо *стисло* переказу, то саме він має на меті навчити учнів виділяти в тексті основне та відкидати другорядне, навчає опускати деталі, зберігаючи змістову лінію.

Структура колективної роботи над стислим переказом: а) вступне слово вчителя; б) читання тексту; в) колективне складання розгорнутого плану; г) колективне складання тез, простого плану; г) усне переказування основного змісту тексту; д) написання стисло переказу; е) підсумки уроку.

Уроки вибіркового переказу мають такі етапи: а) вступне слово вчителя; б) перевірка вивченого (теоретичних відомостей і первинного засвоєння умінь та навичок); в) робота над закріпленням знань, умінь, навичок; г) читання тексту; д) відповідно до теми і завдання читаються ті уривки, що мають бути змістом вибіркового переказу; е) написання окремих уривків переказу; є) підсумки уроку.

Основні навички, що формуються в учнів при використанні такої методики: знаходити в тексті необхідну інформацію та працювати з нею; формулювати свою думку; визначати окремі абзаци.

Найцікавіший вид роботи – творчий переказ, що може розглядатися як перехідний етап до складання творів. Тут можливі такі варіанти: зі зміною особи оповідача; за зміненим планом (зі зміною послідовності подій); з творчим доповненням змісту (наприклад, доповнити переказ викладом ідеї, припущеннями про подальшу долю героїв та ін.)

Найчастіше для переказу обираються тексти-розповіді, важливо, щоб події в ньому розгортались хронологічно. Наприклад: що трапилось?; де трапилось?; і що було потім? Щодо самих текстів і конструкцій речень, то вони мають бути доступними та зрозумілими для учнів. Так, наприклад, тексти, що мають складну синтаксичну структуру, уникаємо та не використовуємо в роботі.

В 1 класі в текстах для переказів треба уникати прямої мови. Її можна використовувати в 2 рідко в найелементарнішій формі. У 3 та 4 класах від прямої мови відмовлятися не слід. З другої чверті в третьому класі діалог можна використовувати і в письмових переказах [6, с. 5].

Зазвичай текст для переказу учні засвоюють під час його читання вчителем. У 1-ому і, здебільшого, в 2-ому класі практикується запис тексту на дошці і читання його з дошки учнями. Текст, що читається учнями з дошки, краще запам'ятовується. В 3-4 класах текст читається з книжки [5, с. 5]. Один і другий варіант подачі тексту учням потрібний, бо кожен із них має свої переваги: текст, що читається з дошки, учні краще запам'ятовують (не тільки зміст, а й орфограми). Сприймання тексту слухом дає можливість більш вільно передавати зміст [4, с. 6].

Враховуючи розмір тексту, його зміст, словник, фразеологію та план, учитель визначає, як цей текст можна використати на тому чи іншому етапі роботи. Також варто враховувати, чи опрацьований текст має певний зв'язок із тим навчальним матеріалом, який учні вивчають в означений час. В разі якщо

текст буде мати відповідний зв'язок з іншим навчальним матеріалом, тоді краще і легше буде виконана робота над переказом [6, с. 6].

Для роботи над переказом учителем обираються спеціальні тексти. Їх кількість дуже велика, проте умовно їх можна поділити на чотири групи.

1. Перша група тем – героїка минулого і нашої епохи. Учні надзвичайно захоплюються темами про героїв, їх вчинки і подвиги, про героїчні будні нашої великої Батьківщини – всі ці образи дуже цікавлять дітей. .

2. Друга група тем – життя людей, дитячого колективу в різні пори року.

3. Третя група тем – природа нашої Батьківщини, її багатства, пори року. Це завжди цікаві теми. Літо, осінь, зима, весна з їх різноманітними сезонними явищами природи служать для розвитку спостережливості дітей [6, с. 159].

4. Четверта група тем – життя тварин і ставлення людини до них. Цей матеріал широко поданий у читанках, збірниках. Спостереження над свійськими і дикими тваринами та любовне ставлення дітей до багатьох із них дасть змогу з належним інтересом використати ряд тем для учнівських творів.

Висновки. Отже, навчання в початковій школі на уроках української мови передбачає насамперед вивчення мовного матеріалу та не обходиться без роботи над розвитком усного і писемного мовлення. Одним із продуктивних способів розвитку мовлення учнів традиційно вважається переказ. Це пояснюється його лінгвістичною сутністю та широкими методичними можливостями. Для того, щоб описані види та етапи роботи над переказом були успішними, потрібно скласти план, правильно визначити тему та послідовність роботи залежно від виду переказу. Адже це ефективний вид навчальної діяльності, який сприяє розвитку зв'язного мовлення молодшого школяра.

Список використаної літератури

1. Біляєв О. М. Методика вивчення української мови в школі. Київ : Радянська школа, 1987. 246 с.

2. Варзацька Л.О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Київ: Абетка. 2001. 202 с.

3. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Київ: Літера ЛТД, 2010. 364 с.

4. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення у початковій школі: Метод. посіб. Київ: Освіта, 2006. 268 с.

5. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2007. №1. С. 9-14

6. Караман С.О. Українська мова. Як писати переказ (навчально-методичний посібник). Київ: Магістр – S, 1998. 224 с.